

אמיר ארנון

פארק הטבע, גני רמת הנדיב

הילה שמון

פארק הטבע, גני רמת הנדיב
המחלקה לזואולוגיה, אוניברסיטת
תל-אביב

אוהד הצופה

חטיבת המדע, רשות הטבע והגנים

ציטוט מומלץ

ארנון א, שמון ה והצופה א. 2015.
אדום עולה (לטורקיה) – סיפורה של
בזה אדומה. *אקולוגיה וסביבה* 6(2):
79–77.

שני פרחונים של בו אדום על דלת תיבת השחרור לפני עזיבה | צילום: שגיא שניב, ארכיון רמת הנדיב

אדום עולה (לטורקיה) – סיפורה של בזה אדומה

29 ביוני, 2015

[גיליון קיץ 2015 / כרך 6\(2\)](#)

[בקרה](#)

מדי שנה, בחודשים מרץ–יולי, נאספים לרמת הנדיב בזים אדומים (*Falco naumanni*) רבים הזקוקים לטיפול, רובם על-ידי תושבים ופקחי רשות הטבע והגנים מהאזור – יישובי אלונה ורמות מנשה. בזים בודדים מתוכם הם בוגרים פצועים, והם מועברים לבית החולים לחיות בר של רשות הטבע והגנים והספארי ברמת גן לקבלת טיפול. פרטים משוקמים משוחררים במקום שנמצאו בו, ופרטים שלא ניתן לשחרר חזרה לטבע – מועברים לגרעין הרבייה בגן החיות התנ"כי בירושלים. לכשיתרבו, צאצאיהם ישוחררו ברמת הנדיב כחלק מהמאמץ לאישוש המין, שמוגדר תחת איום ברמה העולמית ובסכנת הכחדה ברמה האזורית^[1]. מרבית הפרטים, כ-60 בשנה, הם גוזלים ופרחונים (עופות צעירים שכבר גדלו נוצות, אבל עדיין לא עצמאיים) שנפלו מהקן מסיבות שונות. פרטים אלה מטופלים בבית החולים לחיות בר עד מספר ימים לפני גיל הפריחה מהקן, ואז מועברים לרמת הנדיב לאקלום ולשחרור בתהליך שנקרא "שחרור רך". בתהליך זה הבזים מוחזקים לפני השחרור בתיבה הצופה לנוף, כך שיכירו את הסביבה. לאחר מספר ימים התיבה נפתחת, והבזים עוזבים באופן עצמאי ([איור 1](#)). לאחר השחרור מספקים להם מזון בתיבה הפתוחה ובסביבתה, והבזים יכולים לחזור לאכול. תהליך זה מדמה את ההתנתקות ההדרגתית של גוזל מהוריו, שבמהלכה הוא נשאר באזור הקן, וממשיך לקבל מזון תוך כדי רכישת מיומנות בתעופה ובצייד ומעבר הדרגתי לעצמאות.

איור 1

שני פרחונים של בז אדום על דלת תיבת השחרור לפני עזיבה | צילום: שגיא שגיב, ארכיון רמת הנדיב

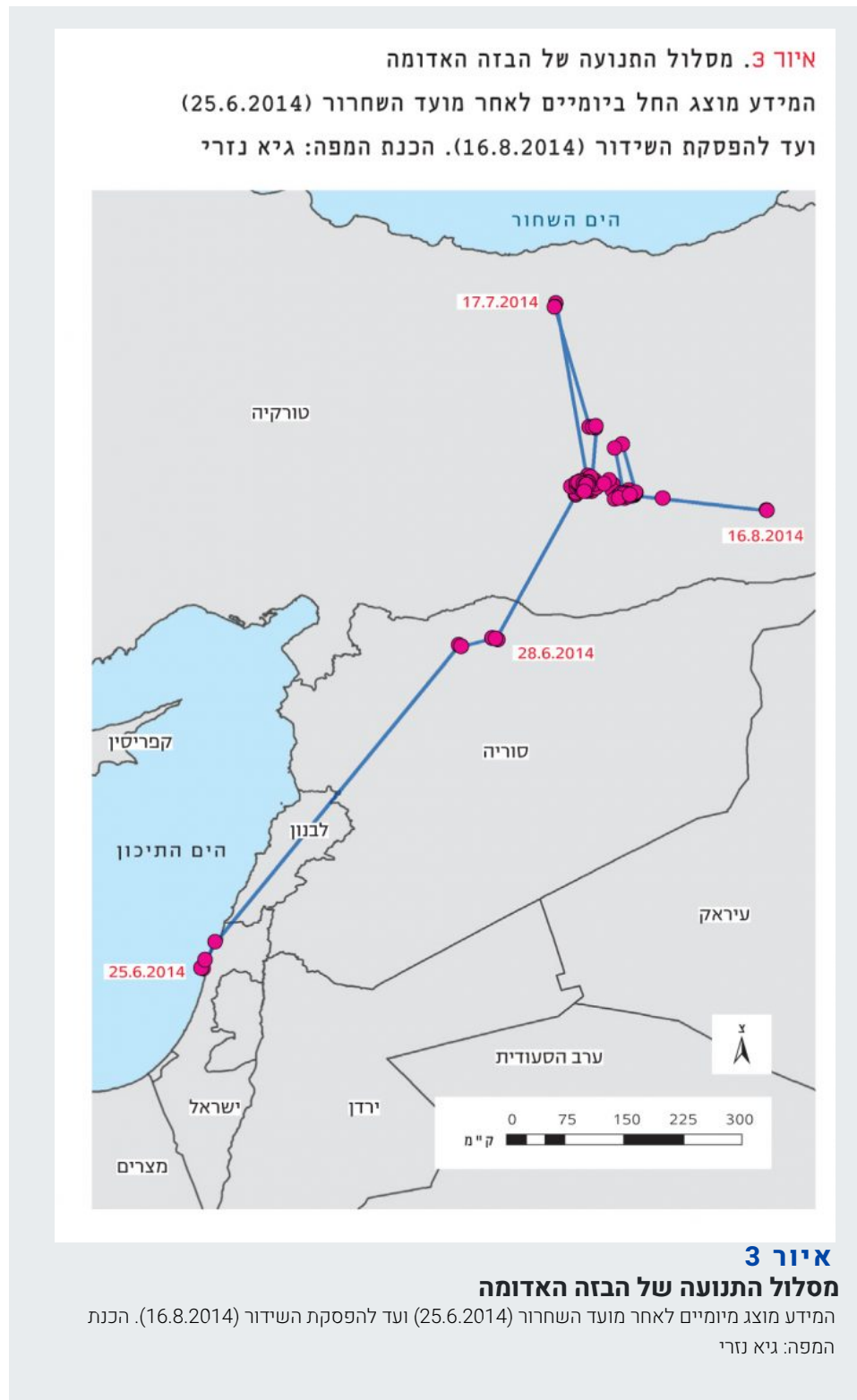
אף על פי שכל הבזים מטובעים לפני השחרור, קיים מידע מועט בלבד על אחוזי השרידה של פרטים שגודלו ושחררו בצורה זו. אחת הסיבות לכך היא שבדרך כלל מתקבל דיווח על טבעת רק כשנמצא פרט מת, ועל סמך מידע זה קשה להעריך כמה פרטים שרדו. כמו כן, הטבעת לא מספקת מידע על מסלול התנועה של הציפור. לכן, שמחנו מאוד על ההזדמנות להשתמש במשדר לווייני זעיר מסוג Argos כדי לעקוב אחרי בז אדום צעיר שאוקלם ושחרר ברמת הנדיב. אמנם פרט אחד לא מספק מידע על ממדי התופעה, אבל הוא עשוי לשמש התוויה לאיסוף נתונים נוספים. היתרון במערכת Argos הוא שמיקום המשדר מחושב בלוויין, והנתונים מועברים לתחנה בכדור הארץ וממנה לרשת. כך ניתן לקבל נתונים על הפרט מרחוק וללא לכידה חוזרת.

ב-21.6.2014 הצמדנו משדר לנקבה צעירה לפני שחרור ([איור 2](#)) שהגיעה כגוזל שנפל מהקן (בקיבוץ רמות מנשה) לבית החולים לחיות בר, טופלה שם במשך כשבועיים ואז הועברה לרמת הנדיב. לאחר הצמדת המשדר הוחזקה הבזה בכלוב יומיים נוספים, כדי שנוכל לוודא שהיא מתעופפת בצורה תקינה, ושחררה בתהליך הרגיל עם עוד תשעה בזים. שבוע מאוחר יותר הראו הנתונים ([איור 3](#)) שהבזה חצתה את לבנון והגיעה לצפון-סוריה. כעבור שלושה ימים נוספים היא הגיעה לאזור צ'ונגוש (Çüngüş) במזרח-טורקיה, כ-750 ק"מ מרמת הנדיב בקו אווירי. בשבועות הבאים נעה הבזה באזורים חקלאיים ברובם. בדיקה עם עמיתים טורקיים העלתה שמדובר באזור שנצפים בו בזים אדומים בחודשי הקיץ ובראשית הסתיו באופן קבוע. ב-16.8.2014, כמעט חודשיים לאחר השחרור, המשדר הפסיק לשדר. מקרים כאלה אינם נדירים במעקב טלמטרי אחרי חיות בר, והם קורים כשהחיה ניצודה על-ידי טורף ונלקחת למאורה, כשהמשדר נופל או מפאת תקלה טכנית. למעשה, עד היום איננו יודעים מה קרה לבזה ואם היא עדיין חיה.

איור 2

הבזה הצעירה לאחר רתימת המשדר

אמנם יכולנו לעקוב אחרי הבזה רק למשך פרק זמן קצר, אך התוצאות מעלות שאלות מעניינות. עד כה נהוג היה לחשוב שהבזים האדומים נודדים בשיא הקיץ מישראל לאפריקה. האם הם עפים תחילה צפונה ומדרימים בנדידת הסתיו או שמסלול הנדידה שלהם שונה לגמרי? מובן שאי אפשר לקבוע זאת על סמך פרט בודד, אך בעבר תועדה תנועה של בזים אדומים מפורטוגל צפונה לספרד לפני הנדידה דרומה [3]. כמו כן, תועדה "נדידה הפוכה" אצל עקבים עיטיים (*Buteo rufinus*) המקננים באזור לכיש (גלעד פרידמן, מידע בע"פ, אפריל 2015), ואצל בזי צוקים (*Falco biarmicus*) צעירים, כשלושה שבועות אחרי פריחתם מהקן [2]. אצל רחמים (*Neophron percnopterus*) צעירים שהושבו לטבע בכרמל לפני הנדידה לאפריקה, נמצא שחלק מהם הצפינו עד טורקיה ורק אז נדדו למזרח אפריקה (אוהד הצופה, מידע שלא פורסם). הבדלים כאלה בדפוסי הנדידה בין פרטים בגילים שונים מעלים את האפשרות שבזים אדומים בוגרים נעים במסלול שונה ממסלולה של הבזה שעקבנו אחריה. באביב 2014 מושרדו ברמות מנשה, על-ידי מרכז הצפרות הישראלי, עשרה בזים אדומים בוגרים במכשירי ג'י-פי-אס אוגרי נתונים, ואנחנו מקווים שהמידע שייאסף מפרטים שייילכדו בשנית ישפוך אור על דפוסי הנדידה של עופות אלה.

מעבר לתנועה המעניינת צפונה, ואף על פי שאנחנו לא יודעים מה עלה בסופה של הבזה, סיפור מקרה זה של פרט שגודל בשבי לפני השחרור לטבע, שרד זמן לא מבוטל ועבר מרחקים גדולים, מעודד מאוד, ומעיד על שרידה בתקופה הקריטית של תחילת החיים העצמאיים, ועל הצלחה של הטיפול ושיטת האקלום והשחרור. בשנים הקרובות אנחנו מקווים למשדר בזים אדומים משוקמים נוספים כדי ללמוד הן על הצלחת הטיפול והאקלום הן על דפוסי הנדידה שלהם.

ב-29.5.2015 נצפתה מחוץ לקיבוץ דליה נקבת בז אדום שעל גבה חוט, שנראה כמו אנטנה. הנקבה נצפתה בתעופה לכיוון הקיבוץ, כנראה במטרה להביא מזון לגוזלים שם. לא ניתן היה להבחין בטבעות בזמן התעופה. מכיוון שלא ידוע לנו על בז אדום אחר שמושדר במשדר עם אנטנה, אנו מקווים שאכן מדובר בבזה שמשדרנו (אם כן, יהיה זה מעניין לגלות שהיא שבה לאזור).

מקורות

1. דולב ע. ופרבולוצקי א. 2002. הספר האדום של החולייתנים בישראל. החברה להגנת הטבע ורשות הטבע והגנים.
2. הצופה א, וודלי ב ומילר י. 2005. השבת בזי צוקים לחבל הים תיכוני בישראל. *העזניה* **33**: 63–73.
3. Catry I, Dias MP, Catry T, et al. 2011. Individual variation in migratory movements and winter behaviour of Iberian Lesser Kestrels *Falco naumanni* revealed by geolocators. *Ibis* **153**: 154–164